

MANYE XVIII.
A MAGYAR MINT EURÓPAI
ÉS VILÁGNYELV

Vol. 5/2
(CD)

Tartalom

I. kötet (könyv)

Dr. Manherz Károly: Köszöntő	11
I. PLENÁRIS ÜLÉSEK	
Denis Cunningham: Nyelvi felsőbbrendűség és fenntarthatóság – a magyar nyelv példája	15
Heltai Pál: Fordítás, relevancia, feldolgozás	29
Szabó Miklós: A jogeset nyelvi dimenziója	57
Nádasdy Ádám: Családos nyelv, magányos nyelv – hogy jobb?	65
NYELVPOLITIKA, NYELVI TERVEZÉS	
Sturcz Zoltán: Nyelvpolitikai, nyelvoktatási jegyzetek a bolognai rendszerű oktatás kapcsán	73
Barabás László: Az idegen nyelvek tanulásának sorrendjéhez	79
NYELVPEDAGÓGIA	
A magyar mint idegen nyelv	
Szűcs Tibor: A magyar mint idegen nyelv sajátos szemléleti vonásai	89
H. Varga Márta: Az úgynevezett fakultatíve redundáns grammatikai jelenségekről	99
Hegedűs Rita: Életlen kategóriák – élesben	106
Tvergyák Klaudia Klára: A magyar mint idegen nyelv oktatása migránsoknak	111
Kevéssé ismert és tanított nyelvek	
Székács Anna–Sato Noriko: Milyen japán nyelvtankönyvnek örülnének a magyar diákok?	117
Uhrin Erzsébet: A szlovák nyelv tanulásának lehetőségei magyarországon az iskolában és az iskolán kívül	123
Anyanyelvi nevelés	
Eőry Vilma: Nyelvi valóság és nyelvművelés-oktatás	128
Szabómihály Gizella: Mit oktatunk/oktassunk nyelvhelyesség címszó alatt a határon túli iskolákban?	133

Idegen nyelvi nyelvpedagógia

Budai László: A magyar nyelv szerepe az angol nyelvtan tanításában	139
Donald W. Peckham: English as a lingua franca: implications for research and teaching	145
Giampaolo Poletto: Love and humor. a bit of a distance	150
Papp László: A német nyelvkönyvek által közvetített szókincs (a ker tükrében)	155

FORDÍTÁSTUDOMÁNY ÉS KONTRASZTÍV NYELVÉSZET

Cs. Jónás Erzsébet: Retorika és stilsztika a műfordításban	165
Székely Gábor: A <i>kezdet</i> és a <i>vég</i> kifejezése a magyar és a német nyelvben	172
Lőrincz Julianna: A műfordítási terminológia alapkérdései	177
Ajtay-Horváth Magda: Az ajtó és angol nyelvű kulcsa	182
Sárosi-Márdirosz Krisztina: Fordított hivatalos szövegek néhány sajátossága	190
Dósa Ildikó: Fordítástechnikai megfigyelések egy magyar és angol számviteli szakszöveg elemzése kapcsán	197
Bakti Mária–Bóna Judit: Az aktuális tagolás akusztikai-fonetikai sajátosságai szinkrontolmácsoló szövegekben	203
Basco Louis–Oszetzky Éva–Laytou Rénata: Analyse comparative des représentations des étudiants hongrois et français des modules de construction de projet personnel	210
Varga Ágnes: Géppel fordított szövegek értékelése az internet segítségével	216

LEXIKOLÓGIA, LEXIKOGRÁFIA, TERMINOLÓGIA

Fóris Ágota: A terminológiai rendezés és a tankönyvírás összefüggései	225
Kovács Éva: Az angol nyelv hatása a mai német nyelvre	230
Zsemlyei Borbála: Kicsinyítő képzők szemantikája az Erdélyi magyar szótörténeti tár adatai alapján	236

ALKALMAZOTT PSZICHOLOGIA, SZOCIOLINGVISZTIKA, SZÖVEGNYELVÉSZET, STILISZTIKA

Lengyel Zsolt: Magyar Asszociációs Normák Enciklopédiája: új perspektívák	245
Sándor Anna: A dialektológiai és kontaktológiai ismeretek szükségszerű alkalmazása	250
Sólyom Réka: Újabb neologizmusaink szemantikai vizsgálata	257
Mihalovics Árpád: A békeszerződések szövegének pragmatikája	263
Porkoláb Judit–Boda István Károly: Feszítés – oldás – változás: az eltolódás jelensége a költői szövegben	272

KOMMUNIKÁCIÓ**Kommunikáció és médiatudomány**

Dobos Csilla: A tárgyalótermi dialógusokban szereplő narratívumok funkciói a jogi kommunikáció vizsgálatában	281
Árva Anett: Manipulatív stratégiák magyar és amerikai reklámokban	291

Interkulturális kommunikáció

Hidasi Judit: Közeledés vagy távolodás?	298
Erika Szentpáli Ujlaki: Cross-cultural Adaptation and Language Learning during Study Abroad	302

II. kötet (cd)

NYELVPOLITIKA, NYELVI TERVEZÉS

Andric Edit: A környezeti nyelvtől az idegen nyelvig	331
Dömök Csilla: Menschenrechte sprachliche Rechte und Demokratiekonzeption	337

NYELVPEDAGÓGIA

A magyar mint idegen nyelv

Bodnár Ildikó: Kortárs irodalmi alkotások többcélú felhasználása a magyar mint idegen nyelv tanítása során	349
Dávid Mária: Rajzfilmek a magyarórán	363
Durst Péter: A magyar igeragozás elsajátításának vizsgálata	381
Farkas Mária: Magyar nyelv – francia hallgatóknak	386
Katalinic Kristina: A helyviszony-kifejezés problémaköre a magyar nyelv alapszintű oktatásában	392
Kegyessné Szekeres Erika: Tankönyveink gender-szemüvegen át	398
Kiss Kálmán: Német nyelvű magyar nyelvkönyvek a reformkori Magyarországon	406
Kozak Ildikó: A magyar gyermekirodalom felhasználása a lengyel ajkú diákok nyelvtanításában	411
Malgorzata Stós: A magyar nyelv tanulásának egyik XVIII–XIX. századi lengyel esete	417
Markova Indra: A magyar szófajtan és alaktan tanítása a Szófia-i Ohridi Szent Kelemen Egyetemen	423
Nagyházi Bernadette: A mondat színei: A szórend tanítása gyerekeknek	428
Osváth Gábor: Az alárendelő szó szerkezet a koreaiakban és a magyarban	434
Pásztor Balázs: A magyar nyelv tanítása Eperjesen	439
Pelcz Katalin: Nyelvmesterek tematikus megközelítésben: az étkezés	444
Pisnjak Mária: A magyar mint második nyelv tanítása Szlovéniában	455
Rózsavölgyi Edit–Kollár Andrea: A magyar mint idegen nyelv tanításának problémái és perspektívái az olasz felsőoktatásban	460
S. Novotny Júlia: Kovácsi Mária nyelvtana	465
Zolnierek Lidia: A magyar nyelv és irodalom tanítása a Jagelló Egyetemen	471

Anyanyelvi nevelés

Fancsaly Éva: A magyar őstörténet újabb tankönyveinkben	478
Medve Anna: Nyelv, anyanyelv, idegen nyelv az oktatásban	484
Szabó Veronika: A határon túli nyelvvaltozatok a magyarországi anyanyelvi nevelésben	490
Szöllősy Éva: Magyartanár-jelöltek anyanyelvi fejlesztése: egy új típusú gyakorlat tapasztalatai	495

Idegennyelvi nyelvpedagógia

Bajzát Tünde: Nyelvtanítási módszerek ismertsége és preferenciája	502
Biróné Udvari Katalin: Ha kevés az idő, toldd meg új módszerekkel!	508
Csatlós Krisztina: A pragmatikai hiba magyar–angol relációban	513

Dévény Ágnes–Szőke Andrea: Főiskolai hallgatók idegen nyelvvel kapcsolatos elvárásai és preferenciái	523
Fata Ildikó: Én és az angol nyelv – avagy töprengéseim saját felnőttkori idegennyelv-tanulásom kapcsán	529
Fodorné Balthazár Enikő: Tananyagfejlesztés szükségletfelmérés alapján, céges közreműködéssel	534
Fregan Beatrix: Szaknyelvi felkészítési program magyar és francia védelempolitikai szakemberek számára	542
Furcsa Laura: Sociocultural perspectives on language teaching in Hungary	547
Hajdú Zsuzsanna: Az emelt szintű francia nyelvi érettségi az eddigi vizsgaidőszakok tükrében, a Dél-Dunántúli régióban	552
Horváth Judit: Idegennyelv-tanulási stratégiák	559
Kulcsárné Majos Zsuzsanna: Új kihívások előtt a „Bevezetés a Kontrasztív Országtanulmányokba” című angol nyelvű tárgy a BGF Külkereskedelmi Főiskolai Karán	565
Kuttor Eszter–Magyarné Szabó Eszter: Gibt es überhaupt Passiv im Ungarischen?	570
Mátyás Judit: Transzfer és interferencia a német és angol általános, valamint üzleti szaknyelv tanulása során	575
Mezei Gabriella: A tanítás célja: Motiválás és önszabályozás a nyelvórán	581

FORDÍTÁSTUDOMÁNY ÉS KONTRASZTÍV NYELVÉSZET

Fordítástudomány

Boldog Gyöngyi: Funkcionalitás és lojalitás egyazon mű két magyar nyelvű fordításában	589
Joó Etelka: A megértés és a rekonstrukció fázisai a fordítási folyamatban	598
Katus Elvira: Reáliák átváltása Mikszáth Kálmán műveinek bolgár fordításában	604
Mártonyi Éva: Segítség vagy akadály?	611
Nagy Anita: Metaforák fordítása közvetítőnyelven keresztül	616
Paksy Eszter: Két módszer a szerzői jelenlét kutatására a fordításban	621
Papp Andrea: Tom és Huck kalandjai Magyarországon	630
Péch Olívia: Kimutatható-e eltolódás a fordítások kohéziós eszközhasználatában?	635
Somodi Júlia: A japán megszólítási rendszer egy japán regény fordításának tükrében	641
Spiczéné Bukovszki Edit: A posztkoloniális irodalmak fordításának tanulságai	648
Varga Orsolya: Párhuzamos fordítórajzok: Kosztolányi Dezső (1885–1936) és Carry van Bruggen (1881–1932) nyelv- és fordításszemlélete	655
Vermes Albert: Deduktív és induktív megoldások a kulturálisan kötött kifejezések fordításában	662

Kontrasztív nyelvészet

N. Csák Éva: A szállodaipar és nyelvhasználata három nyelvterület tükrében	668
Pénzes Tímea: Sík- és konténermetaforák a magyar és a cseh nyelvben	678
Radó Eszter: Észak-olasz településnevek vizsgálata	686
Sárosdyné Szabó Judit: Az esetgrammatika szerepe az angol–magyar fordítások kontrasztív hibaelemzésében	690

Tartalom	327
Szladek Emese: Olasz gazdasági szaknyelvi szövegek szintaktikai elemzése	695
T. Balla Ágnes: Angolul és németül tanuló nyelvtanulók transzferjelenségei	701
W. Somogyi Judit: Allatneveket tartalmazó propozicionális frazémák a magyarban és az olaszban	708
LEXIKOLÓGIA, LEXIKOGRÁFIA, TERMINOLÓGIA	
Fercsik Erzsébet: Nemzetközi hatások és nemzeti sajátosságok – a 2006-os keresztnév-statisztika tükrében	721
Gaál Zsuzsanna: Új szótárkonceptió a német melléknévi valencia ábrázolására	727
Jerkus Tibor Istvánné: A szóösszetétellel keletkezett gazdasági neologizmusok	733
Kiss Gábor–Kiss Márton: <i>Az Idegen szavak magyarul</i> internetes szótár használatának elemzése	737
Makai Zoltán: Az 'intervenciós radiológia' és az 'invazív radiológia' terminusok elemzése és rendezése – esettanulmány a képkalkító diagnosztika tárgyköréből	744
Mátis Bernadett: A Super Bowl filozófiája, az amerikai futball terminológiája Magyarországon	750
Mekis Zsuzsanna: Szóalkotás-vizsgálat a Standardisierter Wörterbuch Tourismus című szótárban	757
Oszetzy Éva: Frazeológia és pragmatika	763
Órsi Tibor: Az anglicizmusok típusai a francia nyelvben	768
Répási Györgyné: Produktív szóalkotási módok magyar és orosz neologizmusokban	775
Sermann Eszter: A terminológiai szabványosítás és harmonizáció elméleti és gyakorlati kérdéseiről	779
Szirmai Erika: Zaklatás vagy bántalmazás?	784
Tamás Dóra: Az olasz és a magyar gazdasági rendszerek eltéréseinek hatása a gazdasági terminológiára	790
Vitányi Borbála: Magyar szócikkek idegen nyelvű szótárakban	797
Warta Vilmos: A munkaerő-mobilitás nyelvi vonatkozásai az egészségügyben	803
ALKALMAZOTT PSZICHOLOGIA, SZOCIOLINGVISZTIKA, SZÖVEGNYELVÉSZET, STILISZTIKA	
Alkalmazott pszicholingvisztika	
Gyulayné Bata Bernadett: A szövegértési stratégiák és a tanulási folyamatok összefüggései	811
Alkalmazott szociolingvisztika	
Csiszár Rita: A nyelvcsere és nyelvmegőrzés főbb tényezői a bécsi magyarok körében	817
Flögl Szilvia: Empirikus szemle a magyarországi németek identitástudatáról és aktuális nyelvi helyzetéről egy német kisebbségi település, Töttös példáján keresztül	822
Fülöp Erzsébet Mária: Erdélyi magyarok véleménye a nyelvről és a kétnyelvűségről	832

Márta Müller: Komposita in den mundartlichen Handwerk-Fachwortschätzen in Pilisvörösvár/Werischwar	843
Pál Helén: A magyar nyelv megmaradását és a nyelvcserét okozó tényezők a szerbiai Székelykevéen	847
Romsics Nóra: A „mozgás” nemi különbségei	853
Szoták Szilvia: A magyar nyelv szimbolikus terei	859
Alkalmazott szövegnyelvészet, stilisztika	
Imre Rubenné: A szitkozódás, káromkodás nyelvi formái Móricz Zsigmond <i>Sári bíró</i> című vígjátékában	869
H. Tóth István: A nyelven kívüli eszközök többletjelentéséről	876
Nádai Julianna: Sajtónyelvi neologizmusok elemzése angol és magyar nyelvű korpuszon	882
Sándor Katalin: Vizuális költészet a digitális közegben	889
Schirm Anita: A diskurzusjelölővé válás folyamatáról	895
KOMMUNIKÁCIÓ	
Kommunikáció és médiatudomány	
Eklics Kata: Nők a médiában	905
Tokaji Ildikó: A térképi nyelv, mint sajátos vizuális kommunikációs eszköz fejlődése	915
Interkulturális kommunikáció	
Ablonczyné Mihályka Livia–Tompos Anikó: Nemzetközi tárgyalások – kompetenciák a gyakorló szakemberek szemével	922
Balogh Erzsébet–T. Balla Ágnes: Interkulturális kommunikáció magyarországi multinacionális nagyvállalatoknál.	928
Falkné Bánó Klára: Nyelvoktatás és Kultúráközi Kommunikáció a Sport világában	933
Szili Katalin: Kulturális értékek a magyar nyelvhasználatban – a szívélyesség	941
Katalin Szondy: Barack, Paprika und Gulasch – Stereotypen und Klischees in der interkulturellen Zusammenarbeit	948
Vogelné Takács Gabriella: Idegennyelv-használat a helyi önkormányzatoknál	953
KORPUSZNYELVÉSZET, NYELVTECHNOLÓGIA	
Juhász Valéria: A MAXqda szövegelemző program	961
Ulrich H. Langanke–Bólya András–Kunságiné Morzsa Ágnes: A Practical Approach to the Theory of the Multimedia Semantic Trainer	974
Robin Lee Nagano: Variety in Titles: Academic Writing in Economics	978
Varga Lília: A mozgást jelentő predikátumok tipológiája és a magyar mint idegen nyelv	983

A MAXqda szövegelemző program

Juhász Valéria

A szövegelemző szoftverekről

A szövegelemző szoftverek ősei a szószámláló számítógépes programok voltak. Kezdetben a számítógépet csak információ-visszakeresési rutinműveletekre használták a szövegek elemzésekor. A szövegelemző szoftver¹ szókapcsolat azt sugallhatja, hogy léteznek olyan programok, melyek segítségével automatikusan, igen gyorsan hozzájuthatunk szövegekből származó egyéni vagy társadalmi jelenségeket/folyamatokat jelző, tükröző vagy azt meghatározó, illetve magyarázó fogalmakhoz, viszonyokhoz, jelentésekhez. Ezzel szemben a programok olyan eszközök, melyek segítséget nyújtanak ugyan a kutatónak a rendszeres, rendezett munkához, de a jelenségek magyarázata, a kódolás az elemzőre marad. A tartalomelemző² szoftverek a kódolás folyamatában nyújtják a legtöbb segítséget. Kódoláson olyan karakterek,

---

¹ Angolul gyakran így található: CAQDAS= Computer Assisted Qualitive Data Analysis Software vagy Computer- Assisted Content Analysis

² A tartalomelemzés nem más, mint közlemények, szövegek meghatározott célú elemzése. Azokat az elemeket tárja fel nemcsak szövegekben, hanem képek, filmek közlés jellegű megnyilatkozásaiban, amelyek nincsenek nyíltan kimondva, esetleg az alkotóban sem tudatos közlésként jöttek létre, mégis a dekódolóban akár csak a sejtés szintjén is, de megjelenik a jelentésük. Ez a sorok közötti, sorok mögötti olvasás, értelmezés képessége, amely a kódolás módjában van elrejtve (Antal 1976). A tartalomelemzés módszerének a megismételhetőség kritériumait úgy kell biztosítani, hogy az egyes elemzési egységek kódolása és értelmezése a leírt metodika alapján egyértelműen elvégezhető legyen ismét. A módszeres és objektív eljárás azt jelenti, hogy a vizsgálat folyamán világos és egyértelműen megfogalmazott szabályok alapján dolgozunk. Előre meghatározzuk, milyen elemek, szimbólumok, szavak stb. kerüljenek az egyes kategóriákba. Minden tartalomelemzés két munkafázisra bontható. Az első fázist nevezik durván a kódolás fázisának. Ebben a fázisban a szöveget kódoljuk, tehát szimbólumait, szavait stb. előre megállapított kategóriákhoz soroljuk. A második, magasabb fázisát az interpretáció szakaszának nevezhetjük. Az első szakaszban nyert mennyiségi eredmények értelmezésére, magyarázatára, a mélyebb rejtett összefüggések feltárására, kikövetkeztetésére kerül sor. Fontos tartalmi mutatóvá válhat valaminek a hiánya is.

szavak, szövegegységek megjelölését értjük, amelyek valamilyen szempontból egy témakörbe tartoznak, van valami közös sajátosságuk, amiben hasonlítanak vagy eltérnek. A közös pont lehet a kód neve.

A forgalomban lévő szoftverek közül a magyar szakirodalomban viszonylag kevésre van utalás a tartalomelemzéssel végzett kutatásokban. Csakúgy, mint az adatokban és eljárásokban, a szoftverekben is alapvetően kétféle programcsomagot kínálnak a fejlesztők, vagy ezek kombinációit: az egyik a kvantitatív kutatásokhoz nyújt segítséget, a másik a kvalitatívhoz³. A legrégebbi, ám ma is használt program, a szótáralapú The General Inquirer⁴, amit a CHILDES⁵ követett. Ma ismertebb kvalitatív programcsomag például az ATLAS/ti, Code-A-Text, Computer Assisted Qualitative Data Analysis Software (CAQDAS) Networking Project, The Ethnograph v4.0, Kwalitan 4.0, NUD*IST, MAXqda, QDA Miner, winMAX⁶. Hazánkban a kutatási beszámolókból úgy tűnik, hogy az ATLAS/ti és a NUD*IST programokat használják többen. Meg kell említenünk még a készülőben lévő magyar NooJ rendszert, amelyet integrált nyelvelemző környezetnek (INYEK) is neveznek, bővebben róla a következő honlapon olvashatunk: <http://corpus.nytud.hu/nooj/>.

Jómagam a MAXqda-val dolgozom⁷, mert a nemzetközi szakirodalomban olvasható, hogy számos területen sikeresen alkalmazzák szociológusok, politológusok, pszichológusok, egészségügyi kutatók, antropológusok, piackutatók, közgazdászok stb. Kiemelkedő tulajdonságai közül említik elsősorban a magas hatékonysági fokát, megbízhatóságát, stabilitását, jól kidolgozott funkcionalitását és nem utolsósorban a felhasználóbarát felületét. A program egyszerűen kezelhető és világos struktúrával rendelkezik. A szoftver úgynevezett projektekkel dolgozik. Ezek a munkalapok tartalmazzák a szövegeinket, a kódokat, az emlékeztető megjegyzéseinket, a változóinkat, a kódolt szövegek összesített táblázatát, amelyeket attribútumokként (attributes) tá-

³ A szoftverekről bővebben: <http://academic.csuohio.edu/kneuendorf/content/cpuca/ccap.htm> letöltés: 2006. 07. 05.

⁴ A The General Inquirer Stone nevéhez fűződik (1966), új formájában az interneten is megtalálható: <http://www.wjh.harvard.edu/~inquirer/>. A program a Harvard IV-4 szótárt használva kódolja és osztályozza a szöveget olyan értékek megállapításával, mint az Osgood-féle három dimenziójú szemantikai differenciál skála (a skála az egyes kijelentéseket három dimenzió mentén osztályozza: pozitív-negatív, erős-gyenge, aktív-passzív), kiválogatja az érzellemmel töltött szavakat, megállapítja a kognitív orientációt, stb. A program elvégez összegző statisztikákat, mint a szószámlálás, szógyakoriság.

⁵ CHILDES= Child Language Data Exchange MacWhinney és Snow alkotta (1985). Adatbázist, leíró rendszert és szerkesztő, kódoló programot, valamint egy morfológiai, szintaktikai elemző programot tartalmaz. Három (1,6 és 3,6 éves) iráni gyerek beszélgetéseinek elemzése.

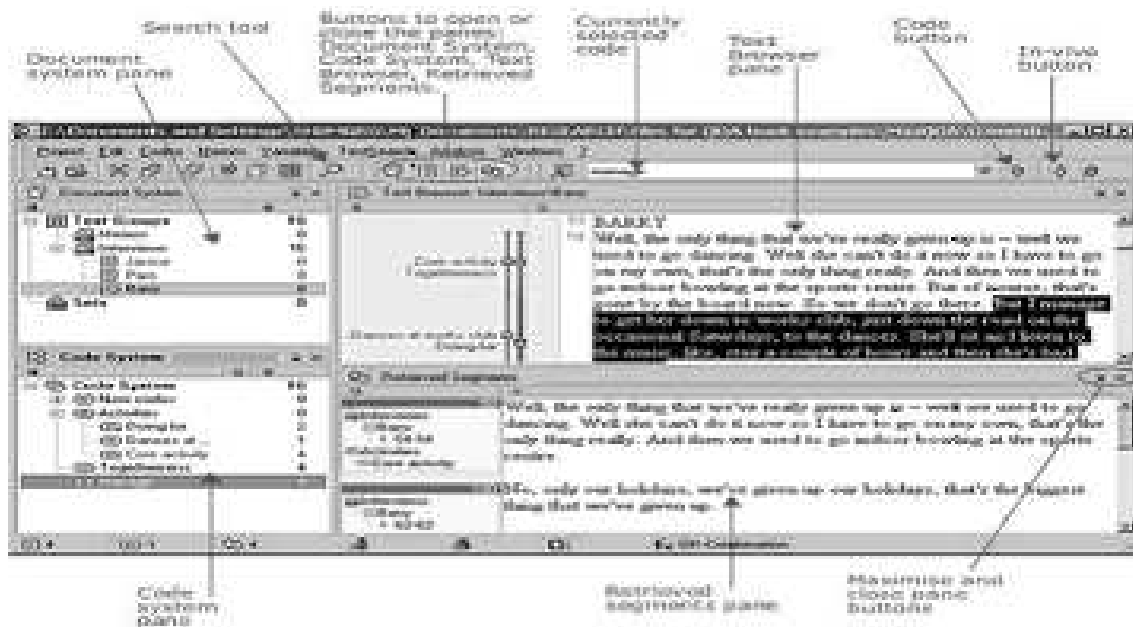
⁶ További szoftverek: <http://www.qualitativresearch.uga.edu/QualPage/qda.html> letöltés: 2006. 07. 05.

⁷ A MAX.QDA2 változata két fontos kiegészítést is tartalmaz. Az egyik a MAXDictio alprogram, amely szógyakoriságok és relatív gyakorisági mutatók összeállítására alkalmas, a másik pedig a Visio Tools, amelynek segítségével egyszerű ábrákat készíthetünk az eredmények szemléltetésére.

rol a fájlon belül, és amelyekből statisztikai jellemzőkhöz is juthatunk. A különböző funkciók: a szövegben való keresés, a kódolás folyamata és a memóírás lehetősége azonos felületen jelennek meg. A projektet kezelő ablakban legfelül található a menüsor, alatta az eszköztár, amely azokat a gombokat, gyors hozzáférési lehetőségeket tartalmazza, amelyek gyakran használatosak. Alattuk a képernyőn négy ablakot láthatunk egyszerre: a bal felső részen a teljes adatállományt (Document System/Text Groups), a bal alsó részen a kategória- vagy kódrendszert (Code System), a jobb felső ablakban a kiválasztott, vizsgálandó/vizsgált szöveget magát (Text Browser), és végül a bal alsó sarokban látható az alapvető vagy komplex keresési eredményeket tartalmazó ablak, amelyen nemcsak kialakítani lehet feltevéseinket, de igazolni is. Ez a Retrieved Segments. Itt olvashatjuk az azonos kódolású szövegeket, illetve kódok együttes előfordulásából nyert szövegegységeket is, amelyekhez a program analitikai funkciójának segítségével juthatunk.

Alább látható a program felülete.

1. ábra. A MAXqda felülete

Forrás: http://onlineqda.hud.ac.uk/Step_by_step_software/MAXqda/MAXqda_import_docs.php

A szövegek előkészítése, létrehozása és behívása a MAXqda-ba

A Document System ablakban láthatók az elemzésre előkészített szövegeink, szövegcsoporthaink. Ebbe az ablakba az elemzés elkezdése után is illeszthetünk még újabb szövegeket. Bármilyen szöveget, szövegeket behívhatunk a programba, amely Rich Text Format (.rtf) kiterjesztésű dokumentum. A dokumentumban lehet ábra, Excel táblázat, Power Point elem, vagy tartalmazhat hyperlinket is, azonban Wordben vagy

Office-ban szerkesztett nagyobb táblázatot nem tud kezelni a program, ezeket át kell alakítani szöveges formátumúvá.

Az rtf. kiterjesztésben elmentett szövegcsoportot többféleképpen lehet importálni a projektbe. Vagy úgy, hogy több szöveget egy egységként hívunk be, vagy úgy, hogy sok, viszonylag rövid, előre szerkesztett szöveget külön-külön egységként hívja be a program. Szöveget azonban nemcsak importálni lehet a projektbe, hanem magában a projektben is létrehozhatjuk a munkaanyagunkat. Dokumentumainkat rendezhetjük ábécé sorrendben, de egyesével is mozgathatjuk őket, törölhetők, illetve új szövegek illeszthetők a rendszerbe. A Document System ablakocskán belül található egy Text Set nevű lehetőség. Ide úgy rendezhetjük a szövegeinket, hogy a meglévő kódok alapján újabb kis csoportokat hozunk létre. Kijelölhetjük neki az elemzett szövegnek egyszerre több tulajdonságát. Például, hogy csak azokat a szövegeket válogassa ki a program, amelyek húsvétkor készültek, és nők írták (amennyiben ezek a tulajdonságok már kódoltak), és a Text Setbe illesztjük őket, hogy további megfigyeléseket végezzünk rajtuk.

A szövegcsoportokon belül különböző lehetőségek vannak arra, hogy kijelöljünk, aktiváljunk szövegeket, mert azokkal akarunk dolgozni. Az Activate All gomb megnyomásával ki lehet jelölni az összes szöveget, a Ctrl gomb segítségével több szöveget is kijelölhetünk egyesével, valamint a szövegeink általunk megadott változó/attribútumai alapján egyszerűen aktiválhatunk több különböző, azonban egy vagy több változóban megegyező szöveget. (Az attribútumokra később részletesen kitérek.)

Kódolás

A MAXqda egyik fő funkciója a kódolás maga: az, hogy a szöveg bizonyos részeihez, szavaihoz vagy akár csak egyetlen betűhöz kódokat, kategóriákat rendelünk. Ezek a kódok mutatnak rá a szövegben lévő tartalmi, lényeg minták jelenlétére. Ez a tulajdonképpeni kvalitatív elemzés első része. A kvalitatív adatok a kódolás folyamán úgy alakulnak kvantitatívá, hogy az azonos kódok előfordulásának számát, gyakoriságát őrzi a projekt. Ezek az előfordulások egy olyan mátrixba kerülnek, amelyeket aztán az spss-be vagy Excelbe exportálhatunk. A végén a kvantitatív adatokat kvalitatív elemzésnek vetjük alá.

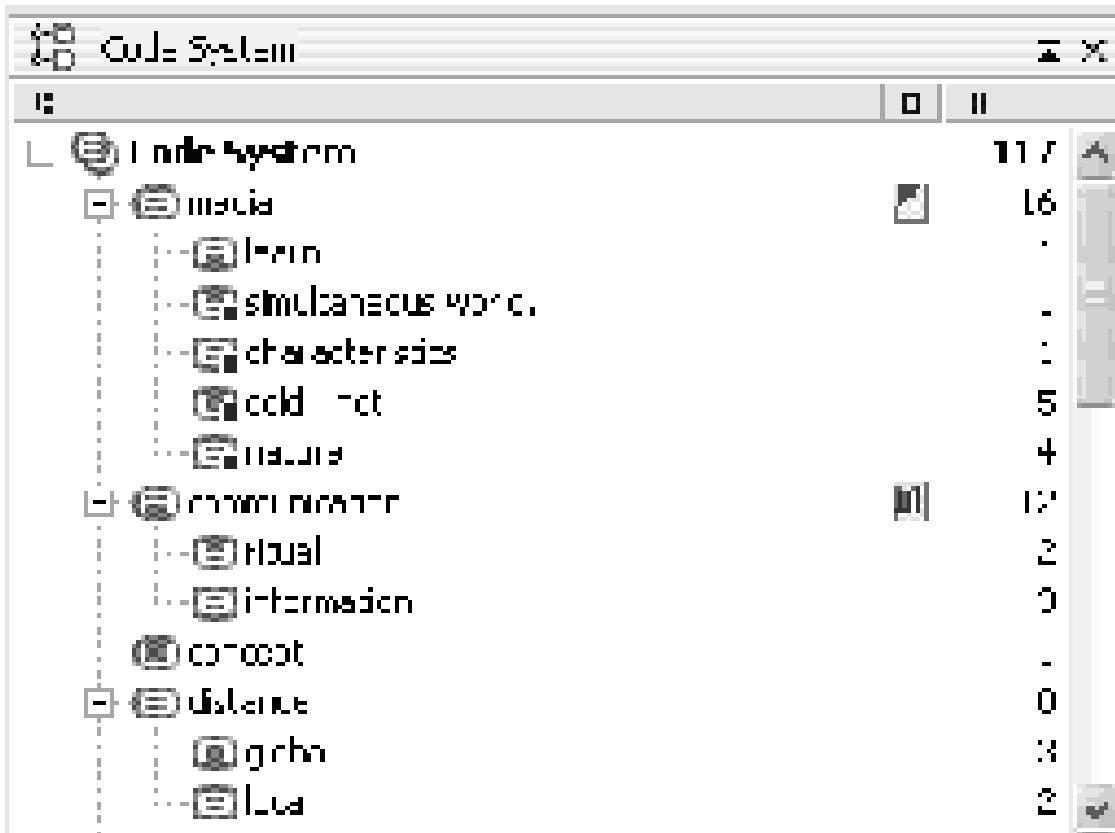
A kódok száma korlátlan lehet. Ezek hierarchikusan rendezhetők, és a kódok rendszere fastruktúráként jelenik meg a képernyőn. A kód-, illetve kategóriarendszer tíz szintű mélységig, részletességig működik.

A kód létrehozása olyan, mintha egy üres fiókot alakítanánk ki. Ezeket „felcímkézve” behelyezhetünk olyan dolgokat, amelyek a fiók elnevezésében egyeznek meg. Ha később úgy találjuk, hogy a fiók mégsem a legpontosabb nevet kapta, azt a nélkül nevezhetjük át, hogy tartalmában bármiféle változás menne végbe.

A kódolás műveletét háromféleképpen hajthatjuk végre: automatikus rákereséssel (szavakra, szavak kombinációira, együttes előfordulásukra van lehetőség), illetve kézi kódolással kétféleképpen: az adatállományt vizsgálva kijelöljük a kódolandó elemet, majd egy már előre kialakított kódhoz csatoljuk. A kódolás másik módja az in-vivo kódolás. Ez azt jelenti, hogy az adatállományban található elem lesz a kód neve is, azaz

az elemet kijelölve, az in-vivo gombot megnyomva a kódot is létrehozzuk egyszerre. A program automatikusan legfölülre helyezi az in-vivo kódot, de a kutató ezt később egy áthelyezéssel könnyedén beillesztheti a fastruktúrába. (A kódolásnál lehetőség van kódtörlésre is.)

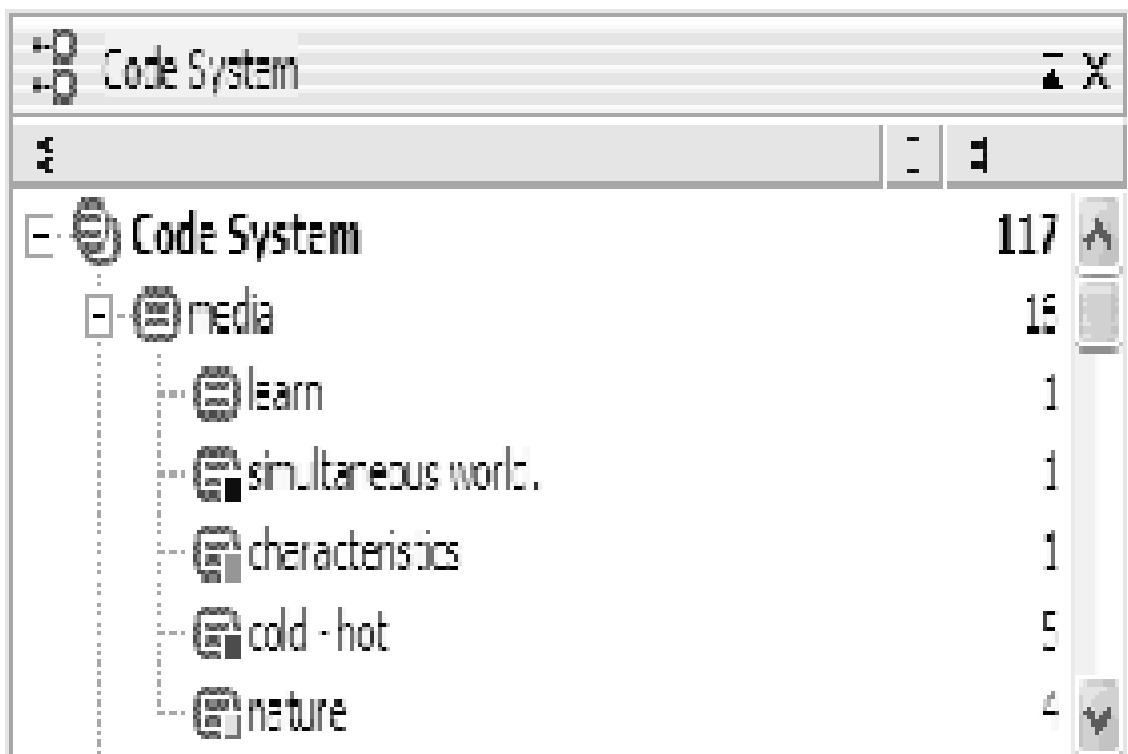
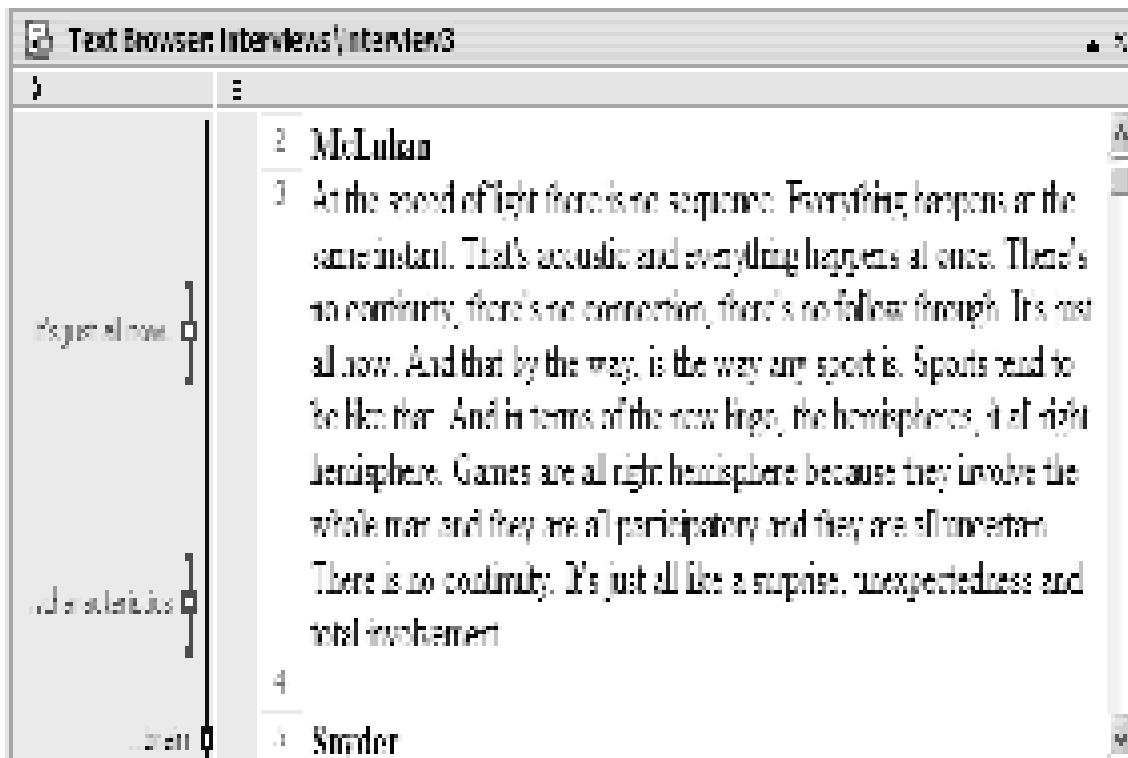
2. ábra. A kódrendszer fastruktúrája⁸

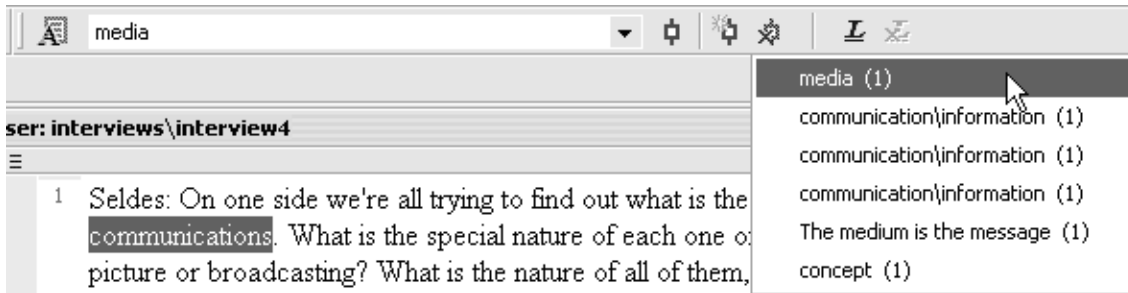
A kódok nemcsak a kategóriarendszerben jelennek meg, hanem az aktivált szöveg mellett is láthatóak, illetve átalakíthatóak attribútumokká, így megjelenik majd a változók mátrixában. A programban arra is lehetőség van, hogy a kódjeleket különböző színekkel vizuálisan is elkülönítsük. Így olvasás, elemzés közben könnyebben azonosítjuk egy szöveg vagy szövegegység tartalmi vagy egyéb mutatóit. A kódolás során súlyozni is lehet a kódolt részeket aszerint, hogy azok mennyire relevánsak az adott esetben, azaz mennyire jellemzőek a szöveg és a kód összefüggésében.

⁸ Az ábrákat a program útmutatójából vettem át.

3. ábra. Színes kód a kódolt szövegrész mellett és kódok a kódfában kódok menüje kódgomb in-vivo kódgomb

4. ábra. A Text Browser ablakának eszköztárában látható kódolási lehetőségek

Kiemelkedő lehetősége a programnak, hogy egymást átfedő, egymásba ékelődő kódokat is képes kezelni. A kódokban a kódok nemcsak mozgathatók, hanem egymásba is másolhatók. Ezután viszont már nincs lehetőség az egymásba másolt, azaz egy kódhoz illesztett szövegrészek újabb szétválasztására automatikusan, csak manuálisan. (Ehhez kapcsolódóan megjegyzem, hogy a program egyik legnagyobb hátránya, hogy nincs rajta visszavonógomb.)

A kódrendszert nemcsak kinyomtatni lehet, hanem egyik adatállományból a másikba exportálni, így – kódrendszerünket más adatállományon alkalmazva – hipotéziseinket igazolhatjuk, vagy újabb eredményekre juthatunk. A kódok előfordulásának gyakoriságát megtekinthetjük a Frequency of Codes alatt, illetve a Code-Matrix Browser táblázatában. A Code Relation Browser a kódok közti kapcsolatot, összefüggést vizualizálja, azaz a szövegrészekhez rendelt kódok együttes előfordulását mutatja meg. Ezek a táblázatok segítenek kialakítani és igazolni is hipotéziseket, ezért jól alkalmazható a Glaser és Strauss által leírt megalapozott elmélet (Glaser–Strauss 1967) technikai kivitelezésére.

5. ábra. Kódgyakoriság-táblázat

	[	(	)	]	;	:
1. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
2. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
3. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
4. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
5. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
6. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
7. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
8. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
9. kommunikáció	1	1	1	1	1	1
10. kommunikáció	1	1	1	1	1	1

6. ábra. Kódmátrix böngésző

The screenshot shows a window titled 'Code Matrix Browser'. It contains a table with the following structure:

CodeSystem	na:szel	nk:kv2	il:ariv3	nk:szel
- na:szel - na:szel - na:szel - na:szel - na:szel - na:szel - nk:kv2 - nk:kv2 - nk:kv2				
Legend: ☐ na:szel ☐ nk:kv2				

7. ábra. Kódok összefüggését mutató ábra

The screenshot shows a window titled 'Code Matrix Browser'. It contains a table with the following structure:

CodeSystem	na:szel	nk:kv2	il:ariv3	nk:szel
- na:szel - na:szel - na:szel - na:szel - na:szel - na:szel - nk:kv2 - nk:kv2 - nk:kv2				
Legend: ☐ na:szel ☐ nk:kv2				

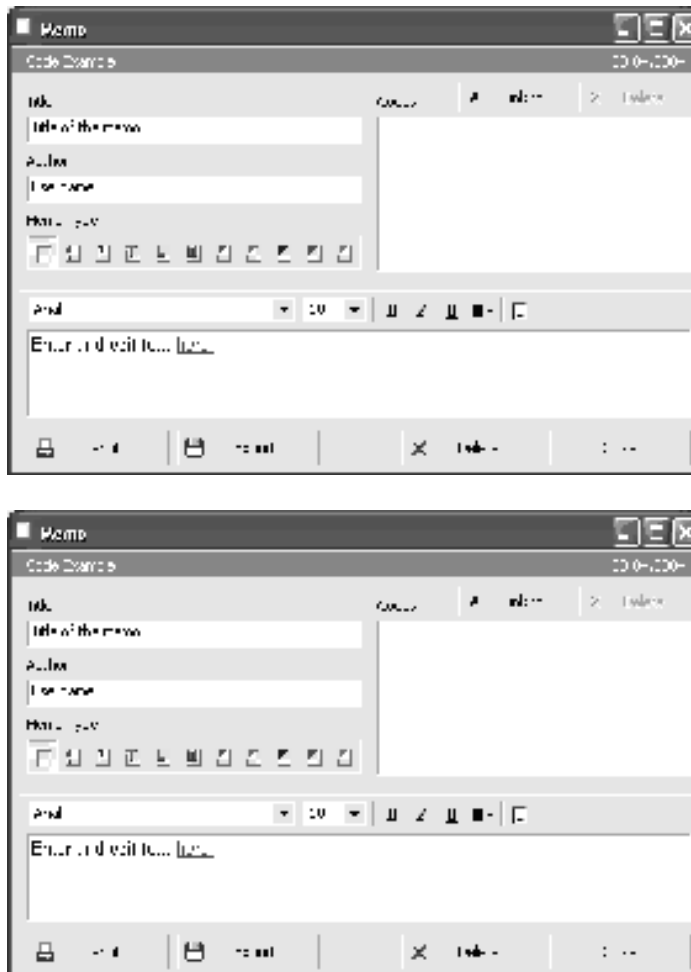
A tooltip is visible over the 'na:szel' entry in the second column, showing a list of values: 'na:szel', 'nk:kv2', and 'il:ariv3'.

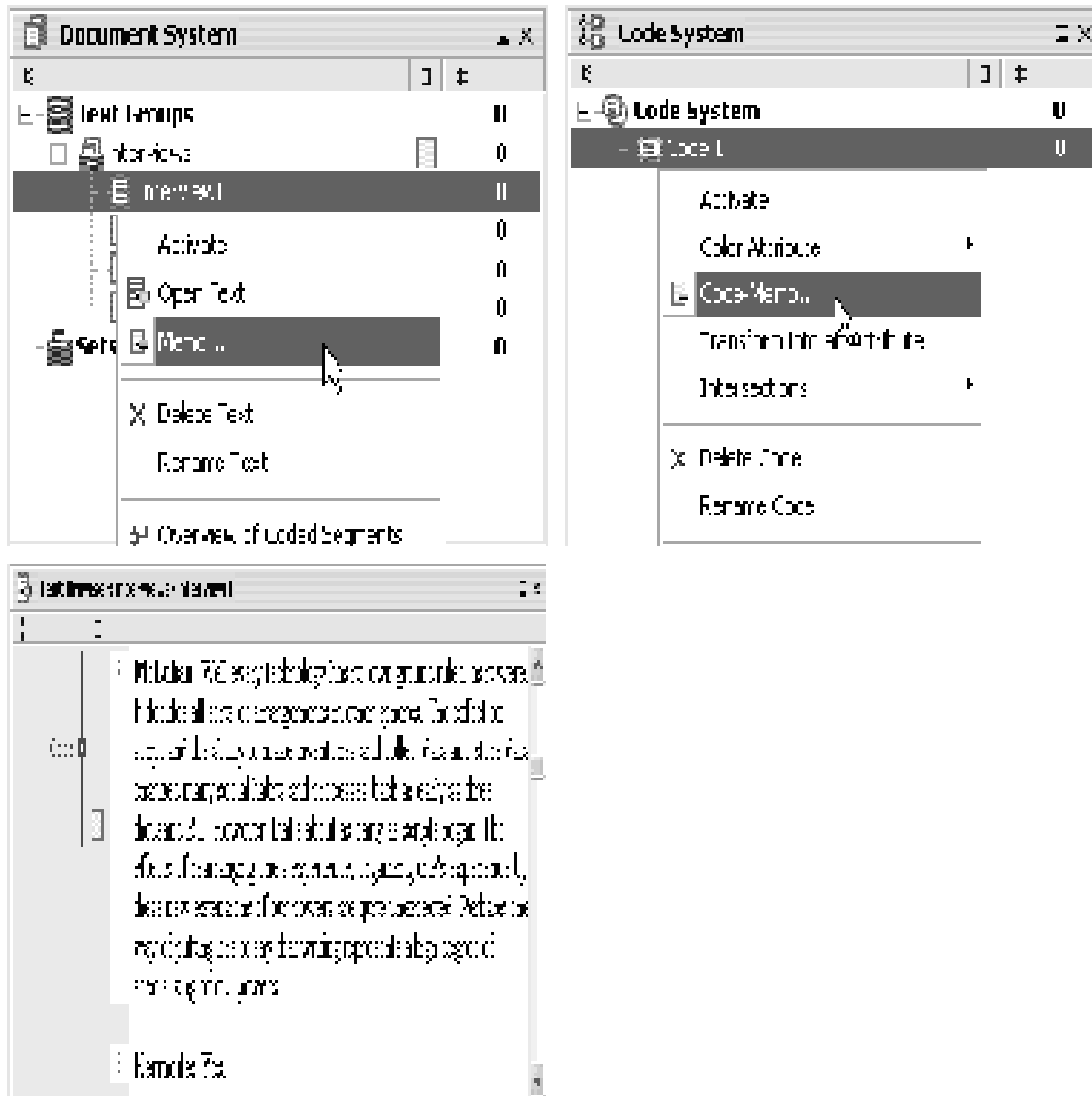
Emlékeztetők

A hipotézis kialakításához rendelkezésre állnak az emlékeztetőket tartalmazó úgynevezett memók. Memók mind szöveghez, mind kódokhoz illeszthetők. A „cédulázásnak” ez a lehetősége biztosítja az egyedi esetek, illetve aktuálisan megfigyelt, később kipróbálható összefüggések azonnali feljegyzését, valamint segít a kategóriarendszer-ről szóló fogalmaink végső pontosításánál is. A Memo Manager segítségével az összes feljegyzésünket egyszerre is megjeleníthetjük, illetve kereshetünk bennük, ha elfelejtettük, hogy valamit hova írtunk fel. A memók között különböző típusú ikonok szolgálnak arra, hogy elkülönítsük például azt a megjegyzést, amely a kódra vonatkozik, vagy azt, ami a módszert vagy akár az elméletet illeti. 10 ilyen különböző memó található a párbeszédablakban. A memókat ki lehet nyomtatni, exportálni lehet másik munkába, illetve a program tartalmaz egy memórendszert, amelyben rögzítve van, hogy ki írta a feljegyzést, melyik szöveghez kapcsolódik, illetve melyik kódhoz, és itt olvasható a memo neve, a feljegyzés dátuma, és a jegyzet első pár szava is. Ez csoportos munka esetében nagyon hasznos.

8. ábra. Memokészítő párbeszédablak és a memorendszer.

9. ábra. Szövegmemók, kódmemók és a szövegek melletti memók

Attribútumok

A MAXqdában lehetőség van arra, hogy minden szöveghez jellemzőket, változókat rendeljünk. Változója lehet egy szövegnek a szövegalkotó neve, kora, lakóhelye stb., és a kialakított kódjaink is átalakíthatók ilyen attribútumokká, azaz változókká. Természetesen nemcsak szövegek lehetnek változók, hanem számok is. A változók megadásával kerestethetünk az adatbázisunkban. Például, ha meg akarjuk vizsgálni, hogy a 14 év és 20 év közötti nők milyen értékeket helyeznek előtérbe életükben mindennapjaikról szóló szövegeikben, akkor a változók segítségével csak a kritériumoknak megfelelő szövegek (és a náluk idősebbek vagy fiatalabbak szövegeikben nem) jelenítődnek meg.

Ezeket a változókat a program egy négyszög alakú mátrixba rendezi. A mátrix mind a szövegek, mind a számok szerint rendezhető. Egy projektben csak egy ilyen attribútumokat tartalmazó táblázatot van. A projekt kezdetén automatikusan megjelenik az attribútummátrixban a szövegcsoporthoz a szöveg neve, a létrehozás dátuma, a kódolt szakaszok száma, a memok száma, a szerző neve és a szöveg mérete byte-okban. Ebbe a táblázatba mi magunk is további elemeket illeszthetünk. Négy attribútum típusal dolgozhatunk: szöveggel, számmal, dátummal és logikai változóval. (Ha később statisztikai programba akarjuk exportálni mátrixot, akkor érdemes a numerikus jellemzőket használni.)

10. ábra. Attribútumtáblázat és spss-be illesztett megjelenése.

Textgroup	Textname	CreationDate	Number of Coded Segments	Memory	Occ.
1-000	1000000000	2007-03-13 10:00:00	1	1	1
1-000	1000000000	2007-03-13 10:00:00	2	2	1
1-000	1000000000	2007-03-13 10:00:00	3	3	1
1-000	1000000000	2007-03-13 10:00:00	4	4	1
1-000	1000000000	2007-03-13 10:00:00	5	5	1

id	textname	creation	code	author	bytes	theory	memory	year
1	interen1	20-01-01	01	0 userane	8884	2 yes	1007	
2	interen2	20-01-01	02	0 userane	8908	1 no	1008	
3	interen3	20-01-01	03	4 userane	8427	1 yes	1009	
4	interen4	20-01-01	04	0 userane	8908	2 no	1009	

Retrieved Coded Segments (RCS)

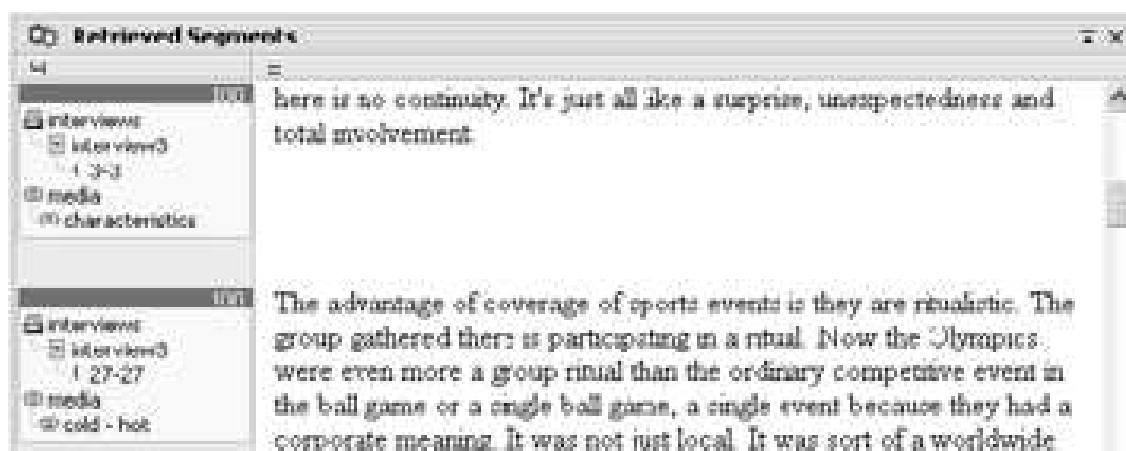
A képernyő bal alsó ablakában látható az ún. retrieved coded segments. A program itt jeleníti meg a már előzőleg kódolt és most kiválasztott / aktivált szegmenseket. Az újra kikeresésnek két lépése van: először aktiválni kell a szövegeket, majd a kiválasztott kódot vagy kódokat. Ekkor a RCS-ben csak azok a szövegrészek jelennek meg,

amelyeket előzőleg aktiváltunk. Az oldal alján lévő sorban látható a kikeresés összefoglalója: hány aktivált szövegünk van, hány aktivált kódunk, ebből hány újra kiválasztott elem lett a kikeresés eredménye.

11. ábra. Állapotjelző csík

12. ábra. A Retrieved Coded Segments ablaka

Hogyha rákattintunk a kikeresett szöveg összefoglaló ikonjára, akkor a Text Browser ablakban megjeleníti azt a szöveget, amelyben a kódolt szövegrész található, hogy további elemzéseknek vessük alá.

A szoftverben tíz analitikai funkcióval tudunk adatokat kinyerni. Az Analysis menü első opciója a logikai kombinációkat tartalmazza. Az aktivált szövegekben az aktivált kódokat előhívhatjuk a *vagy* kombinációval, *egymásba illeszkedő*, *egymást átfedő kódokat* kerestethetünk vele, *vagy egymás közelében lévőket*, illetve az *'Only this code'* azt jelenti, *hogy csak a kijelölt kódokat tartalmazó részeket hívja elő, de a többit ne stb.*

Zárógondolatok

A MAXqda olyan csomag, ami lehetőséget nyújt a csapatmunkára is. Ez a tartalom-elemzések egyik legfontosabb eleme kellene, hogy legyen, hiszen elősegíti és támogatja a kutatói elfoglaltsággal, prekoncepciókkal szembeni védekezést. A programba bevitt adatbázison különböző gépeken egyszerre lehet kódolni, majd a különböző fájlokat egymásba lehet illeszteni. A MAXqda alkalmas arra, hogy széleskörű lehetőségével a kutatókat segítse tartomelemzésükkor téziseik kialakításában.

A tartalomelemzés módszere egyre elterjedtebb a tudományos kutatások számos területén, mert jelentős eredményeket szolgáltat a társadalmi folyamatok megértéséhez, az összefüggések feltárásához. Bátran alkalmazható mindenféle nyelvi anyag elemzésére számos célból: nyelvtanítási stratégiák javítására, nyelvfejllettségi szint meghatározására, ideológiák feltárására, szövegek összehasonlítására, különböző típusú szövegekben található azonos fogalmak meghatározására, a fogalmak politikai tartalmainak elkülönítésére stb.

Irodalom

Antal L. 1976. *A tartalomelemzés alapjai*. Budapest, Magvető.

Glaser, B., G., Strauss, A. L. 1967 *The Discovery of Grounded Theory; Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Pub. Co.